

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПРАВНИ НАУКИ“**

ЕЛВИРА ВАЛЕНТИНОВНА ТИТКО

**МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ НА
ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО (СИМС)**

**АВТОРЕФЕРАТ
на дисертационен труд
за присъждане на научна степен „доктор на науките“**

Професионално направление 3.6. „Право“
Научна специалност „Международно право и международни отношения“

Варна – 2019

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита пред научно жури от катедра «Правни науки» на Юридически факултет на ВСУ «Черноризец Храбър», гр. Варна. Дисертационният труд, в обем 608 страници, се състои от увод, изложение в пет глави, заключение, списък с използвана литература. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи, като в края на всеки параграф са направени конкретните изводи. Списъкът на използвани литературни източници се състои от 643 заглавия на английски, френски, немски, полски, български, украински и руски.

Защитата на дисертационният труд ще се състои пред научно жури на 15.02.2019 г. от 14:00 ч., в Заседателната зала на ВСУ «Черноризец Храбър» на заседание на Научното жури. Материалите са на разположение в канцеларията на Юридически факултет, при секретаря на катедра «Правни науки» на ВСУ «Черноризец Храбър» и на сайта www.vfu.bg.

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПРАВНИ НАУКИ“**

ЕЛВИРА ВАЛЕНТИНОВНА ТИТКО

**МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ НА
ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО (СИМС)**

АВТОРЕФЕРАТ
на дисертационен труд
за присъждане на научна степен „доктор на науките“

Професионално направление 3.6. „Право“
Научна специалност „Международно право и международни отношения“

Рецензенти:

проф. д-р Емил Константинов
проф. д-р Благой Видин
проф. д-р Габриела Белова

Варна – 2019

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност и значимост на изследването

Актуалност на изследването. Днес необходимостта от изучаване на такъв феномен като гражданско-военното сътрудничество (СІМІС, ГВС) вече не е под съмнение. Тъй като и при изпълнението на операциите, задачата на военните сили не се състои в постигането на резултати на всяка цена, но изпълнението на мисията, преди всичко, трябва да минава с минимизиране на загубите и осигуряване на защита на местното население, в името на „живота“, където очакваният резултат е мир и безопасността на хората.

Актуалността на темата също се състои в това, че военните сили трябва да бъдат в тясно сътрудничество с цивилния компонент, който включва цялата цивилна среда: местното население, гражданската местност, организациите (правителствени, неправителствени), граждански институции, местните авторитети и друго. Дългогодишната практика показва, че изпълнението на мисиите е много трудно без тясно сътрудничество.

След Втората световна война и изграждането на нов световен ред, преди всичко, вниманието е насочено към избягване на военни конфликти, провеждане на превантивни действия за предотвратяване на безредици, престъпления, кризисни ситуации и, разбира се, защита на човешките права. Но историята на ХХ-ХХІ век показва, че не е много лесно да се запази мирът и спокойствието в световната общност с оглед на историческите предпоставки, появата на нови политически насоки за един или друг субект на международните отношения и т.н. Не е изключение сегашното време, когато се провеждат въоръжени конфликти: Сирия, Ирак, Турция, Конго, Афганистан, Украйна и др. В света на технологиите и новите възможности, въоръжените конфликти и тероризмът не се спират и последните две световни войни нищо не са научили, особено в защитата на човешките ценности, където основната задача на националната сигурност на всяка страна е защитата на населението. Световен военен потенциал нараства и такъв мощен военен съюз, като НАТО, допринася за непрекъснатата модернизация на тази структура, както и за приближаването ѝ до гражданските ориентири. Това следва да служи като основа за тясно взаимодействие с гражданската сфера, за бързо и точно реагиране на възникващи кризи в съвременния свят. Именно такава преориентиране на Военната организация е определено нововъведение и всъщност трансформация на военизираната структура.

Практическата необходимост от ГВС бе потвърдена през 90-те години (в операциите за решаване на югославския конфликт) и оттогава се увеличаваше всеки ден, което доведе до необходимостта от подобряване на правните норми, регулиращи дейността на системата ГВС, за разработване на механизъм за осигуряване на функционирането на всички участници на такава сила, както и теоретично разбиране за системата ГВС.

Всичко това отново потвърждава необходимостта от изучаване на тази тема, преди всичко от правна гледна точка за регулирането на този въпрос, от практическата страна на използването на такива сили, подробен анализ на всички възможни структурни елементи на гражданския компонент и всички форми на гражданско-военното взаимодействие, като се вземат предвид целия положителен

опит на дейностите на НАТО, който трябва да се основава на рационален баланс на интересите на гражданската и военната сфера.

И така, се изтъкват следните насоки за актуалността на изследователската тема: изпълнението на задачите на военните сили в гражданска среда; невъзможността за постигане на поставените цели на военната организация без сътрудничество с граждански сегмент; потребността на цивилното население за необходимото съдействие от страна на военната институция в сложилата се ситуация, когато гражданските сили не могат да действат; сближаване на военния сегмент с цивилния за взаимопомощ.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването е проблемите на теорията и практиката, процеса на формиране, развитие и функциониране на системата ГВС, отношенията между държавите-членки на ООН, НАТО, ЕС, взаимовръзката между гражданските и военните компоненти във връзка с правното регулиране от международната общност и отделно от страните на въпроса за силите на СИМІС.

Предмет на изследването е теорията, принципите, нормите на международното право, актовете и доктрините на международните организации, вътрешните закони на избрани страни по света, докладите и практиката на ГВС.

3. Проблеми на изследване

Механизмът за реализиране на системата ГВС, като ново явление, не се реализиран изцяло както на национално, така и на международно ниво. Освен това разпоредбите на ООН, НАТО и ЕС в тази област имат определени различия, дори без да говорим за нормативното му закрепване на различните държави. Отделно трябва да се обърне внимание на онези страни, в които силите на СИМІС действат на практика, но без концептуално закрепване на този въпрос.

Освен това, разпоредбите на НАТО и СИМІС, които са класическото доктринално разбиране за използването на такъв механизъм, имат определена несъгласуваност с концептуалните подходи и принципи на законодателството на различните страни, което води до отсъствието на общ знаменател, в съответствие със стандартите на СИМІС.

Днес военните сили имат голям потенциал да ги използват в условията на мирно време, което води до необходимостта от регулиране на такива дейности.

4. Изследователска теза

Уреждане на кризисни ситуации, както в мирно време (например извънредни ситуации), така и в рамките на международни мисии (мироопазващи операции, операции за подкрепа на мира), показва необходимостта от бързо реагиране на такива ситуации с минимизиране на жертвите на гражданско население, както и на значението и важността на военните и гражданските институции като цяло в структурата на държавното управление, където решаването на такъв въпрос трябва да бъде тясно взаимодействие чрез форма на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС).

В съответствие с тази хипотеза са формулирани няколко изследователски проблеми, които водят до следните конкретни въпроси:

- Каква е връзката между гражданските и военните сегменти, което съответно се превръща в модел на сътрудничество с последващото формиране на структурно звено?

- Каква форма или структура трябва да работи в условията на кризисна ситуация (от въоръжен или извънреден характер), която ще помогне да се установи връзка с гражданска среда за вярно и точно реагиране на дадена местност?
- Дали тази единица за формиране е структурен елемент на военен или цивилен сегмент на управление?
- Кадрови възможности и необходимостта от прилагане на военни ресурси например, в извънредни ситуации, подпомагане на местното население, когато силите, които трябва да се появят при такива условия, не са ефективни и съответно, какви трябва да бъдат правни бележки на такава военна сила?
- Каква трябва да бъде правната основа за уреждането на такъв механизъм и дали съществуват такива тълкувания, за да се избегне объркване?
- Трябва ли да се направи отделна операция за тази дейност и как тя съответствува на други операции?
- Какво е въздействието на международното законодателство върху управлението на функционирането на такъв елемент и има ли сходствата в правното разбиране на такива дейности на международните организации?
- Каква е ролята и значението на разбирането на НАТО за формирането на СИМІС?
- Може ли ГВС да се нарича нова система за решаване на кризисни ситуации в съвременния свят, како необходима в контекста на приоритетната роля на защитата на правата на човека и важността на гражданската среда?
- Има ли нужда да се разработи единна концепция (документ), като се вземат предвид стандартите на ООН, НАТО, ЕС във въпроса за правното уреждане и използването на силите на СИМІС.

5. Цел и задачи на дисертационния труд

Основната цел на изследването е фундаменталното разкриване на теорията и практиката на функционирането на силите на СИМІС, които излизат от многостранен анализ на задачите на системите ГВС в кризисни ситуации на фона на неговите организационните структури в светлината на правните норми на ООН, НАТО, ЕС и реда на страни; изложение на постулатите *de lege lata* и *de lege ferenda* на системата ГВС, както и опит за оценка на ефективността на изпълнението на нейните задачи в контекста на сигурността на държавата и гражданите.

Друга цел на работата е да се изследва връзката между практическите елементи на произхода на дейностите на въоръжените сили на СИМІС и правни положения за осигуряване на такива дейности, както на международно, така и на национално ниво.

Важна цел е също проучване и демонстриране на това, колко е важно в условия на дейности на военните, да разбират ролята си в гражданската среда, подпомагане и защита на интересите на местното население, което е пряко отразено в модела на *human security*.

За постигане на целта на проучването бяха определени следните задачи:

- да разбере взаимодействието на армията и гражданското общество чрез разбирането за войната и човешките права;
- да се разкрие тълкуването на националната и международната сигурност в контекста на защитата на правата на човека;

- да определи същността на „human security“ като основа за функционирането на системата за гражданска защита в структурата на военните сили на системите на ООН, ЕС и ОССЕ;
- да се определят историческите етапи на зараждането на CIMIC като радикално нов начин за разрешаване на въоръжения конфликт;
- да се подчертаят характеристиките на защитата на гражданските лица в кризисни ситуации като обективна страна на необходимото гражданско-военно взаимодействие в универсалната система за защита на правата на човека;
- да се конкретизира правното основание и действителното разбиране на CIMIC в системата на международното право: ООН, НАТО, ЕС;
- да се анализира практическото приложение на силите на CIMIC в света с участието на ООН, НАТО, ЕС в контекста на избраните операции;
- да се оцени доктриналните подходи към разбирането на концепциите на CIMIC в националните политики на чужди страни (Европа, Скандинавия, САЩ, Канада и Обединеното кралство);
- да се посочи спецификата на гражданско-военните операции като основа за взаимодействието на граждански и военни елементи;
- да се разкрият характеристиките на граждански субект като структурен елемент на гражданско-военното сътрудничество;
- да се обоснове ролята на дейностите на международните правителствени и неправителствени организации;
- да се очертаят характеристиките на гражданската и военната полиция в системата CIMIC;
- установяване на значение и ролята на функционирането на CIVAD;
- да се подкрепи с доводи значението на изграждането на система на ГВС на примера на Украйна;
- да се определят основните критерии и характеристики на модела CIMIC в контекста на формирането на съвременно разбиране на военните дела;
- да се покаже класификацията на етапите на провеждане на работа с участието на CIMIC;
- да се предложи разработването на теоретично (авторско) обосноваване за Концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество (CIMIC) във Въоръжените сили (на национално ниво).

6. Методология на изследване

Достоверност и обосновааност на научните резултати от проведеното изследване се основава на използването на философски и миросгледни, общо научни и специални научни методи, което осигури единството на епистемологически, социално-философски и правен анализ на особеностите на прилагането както на международната, така и на националната нормативна уредба на ГВС на избраните страни.

Формално-логически метод се прилага за определяне на основните понятия, правни категории в областта на гражданско-военните отношения като цяло.

Диалектен метод позволи да разгледаме механизмите за практическо приложение на силите на CIMIC в различни мисии и операции, да се установи взаимодействието и взаимовръзката между неговите различни съставни елементи.

Методът на тълкуване на нормите направи възможно да се установи същността и да се проведе анализът на правното съдържание на разпоредбите на международните (универсални, регионални) и национални правни актове относно на аспектите на ГВС.

Използването на методи за анализ и синтез позволи да се анализират съответните понятия и техните компоненти както в международното право, така и в определени законодателства на страните по света.

Сравнителният метод беше активно въведен за изследване на доктриналните възгледи и концептуалните подходи за тълкуване на понятието „human security“, национална и международна сигурност в контекста на разбирането на взаимодействието между армията и гражданското общество.

С помощта на историко-логическия метод беше проучен процесът на формиране на системата ГВС, с оглед на действията на ООН, НАТО и ЕС, в частност на подробен анализ на функционирането на силите на Алианса при прилагането на доктрината СИМІС на НАТО.

Системният метод даде възможност да се изяснят особеностите и необходимостта от използване на силите ГВС под всякаква форма.

Използването на метода на правния анализ позволи да се анализира нормативно-правното съдържание на международните правни доктрини и актове в рамките на ООН, НАТО, ЕС, ОССЕ, законите на избрани чужди страни в областта на отбраната, международната и националната сигурност, защитата на правата на човека при кризисни ситуации. За да се илюстрират отрицателните последици от горната ситуация, беше използван и статистически метод.

Методите за прогнозиране и моделиране се използват за разработване на предложения за теоретично (авторско) обосноваване на Концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС) във Въоръжените сили (на национално ниво).

7. Научна новост на получените резултати

Научната новост на изследвания е, че дисертацията е първото специализирано комплексно проучване на формирането и използването на сили СИМІС в света.

Научната новост на работа е формулирана, основно, в следните ключови положенията:

за първи път:

- посочва се необходимостта от насочване на дейността на въоръжените сили към защита на хората, при което акцентът се пренасочва към служба на армията в името на човека, а не в името на държава, като организационна единица;
- обоснова се необходимостта от разбиране и прилагане на определението „human security“ в съвременната система на международна и национална сигурност, където феноменът на сигурността е нужда на социалния организъм от самосъхранение от опасностите и заплахите на околния свят, т.е. като физическа, така и лична безопасност, където (безопасността) се определя като самото човешко право;
- е доказана необходимостта от използване на сили на СИМІС при сегашните условия, а именно с оглед на трансформация на Военната организация с приоритетната роля на уважение и защита на правата на човека: дефинират се черти и особености на функционирането на тези сили;

- обозначени са особеностите на погрешното идентифициране на понятията „гражданско-военно сътрудничество (СИМС)“ с „гражданско-военни отношения“ и в някои случаи с „гражданско-военна операция“, където като комплекс от всякакви взаимоотношения като цяло, гражданския и военния компонент, действат гражданско-военните отношения, а СИМС е само военна единица за координиране на действията в горепосочената област. Дадено е авторското определение и тълкуване на гражданско-военното сътрудничество (СИМС) и представени са цялостни и структурирани определения за разбиране на същността на ГВС;

- подчертава се необходимостта от въвеждане на отделен вид на операция – „гражданско-военна операция“, в която трябва да работят въоръжените сили на СИМС и е дадена ясна класификация на етапите за провеждане на такава операция, която може да бъде както отделна, така и част от мисията, ако е необходимо;

- определени са структурни елементи на ГВС, в частност е определен „вътрешен потребител на СИМС“, където става дума за тези елементи, които са насочени към вътрешната работа на СИМС, за бързо, с минимизиране на загубите, изпълнение на военната мисия като цяло, и „външен потребител на СИМС“, на който трябва да бъде насочена помощ в резултат на дейности на тези сили чрез работата на вътрешните активи;

- доказана е необходимостта от формиране на института за гражданско-военното сътрудничество като цялостна система, която регулира всичките групи (видове) гражданско-военното взаимодействие и е предложена Концепция за развитие на гражданско-военното сътрудничество (СИМС) във въоръжените сили, която показва основния вектор на дейността на тези сили и ключови принципи на дейността на представителите/специалистите на подразделение СИМС;

по-нататъшно развитие са получили:

- положенията за уточняване на съдържанието на гражданско-военното сътрудничество за защита на правата и свободите на всеки човек, националните интереси на държавата и международния правен ред като цяло;

- положенията за установяване на причината за необходимостта от използване на сили на СИМС в контекста на разрешаването на кризисни ситуации;

- положенията относно необходимостта от промени в националните концепции на страните по света за тяхното привеждане към общ знаменател, определянето и използването на сили на СИМС в кризисни ситуации въз основа на международното правно регулиране на дейностите на силите на СИМС в системата на ООН, Северноатлантическия алианс и ЕС;

- разпоредбите относно необходимостта от функциониране на компонентите на СИМС (като цяло и на отделни части), което показва точковостта на такова формиране;

- особеностите, които фактически предизвикали формирането на структурната единица СИМС във Въоръжените сили на Украйна, като необходим компонент на операцията и разпоредби за усъвършенстване на правно регулиране на въпроса за ГВС на Украйна;

- задачи по разработването на един образователен подготвителен модел на военни и цивилни специалисти СИМС;

подобро:

- изводи относно това, че концепцията на human security в системата на гражданско-военното взаимодействие днес е основата на трансформирания Алианс и въоръжените сили на различните страни;
- определяне на характера на влиянието на международните военни сили, в които действат силите СИМИС (територия на бивша Югославия, Афганистан, Ирак и т.н.), върху международно сътрудничество в съвременните условия;
- характеристики на съотношение на силите на международните организации (ООН, НАТО, ЕС) в областта на дейностите на СИМИС с правните и практическите стандарти на гражданско-военните дейности;
- заключение, че дейностите на сили на СИМИС могат да се осъществяват както в мирно време, така и във военно време, където специална роля може да бъде възложена на domestic-СИМИС;
- извод, че като основа на дейностите на силите на СИМИС следва да бъде гражданско-военната операция, която може да бъде част от цялостна мисия или да бъде отделна операция, с оглед на нуждите от разрешаване на кризисната ситуация;
- заключения относно необходимостта от създаване на общ знаменател за разбирането, определянето и използването на силите на СИМИС както на международно, така и на национално равнище.

Практическото значение на получените резултати е, че техните положения могат да бъдат използвани:

- в правните дейности за подобряване на съществуващите положения или концепции на страните по света, където вече има документирано закрепване на такава сфера на дейност, за разработване на новите положения на СИМИС в страни, където този процес е в начален етап, както и в процеса на тълкуване и определяне на доктриналното разбиране на положенията на СИМИС в системата на ООН, НАТО и ЕС;
- в научно-изследователска дейност за по-нататъшно подробно тълкуване и предоставяне на методологични ръководства за процедурата и формата на взаимодействие от практическа страна;
- в учебен процес по време на преподаване и подготовка като на специалисти на СИМИС (граждански и военни) на специални курсове или тренинги или в специализирани заведения, така и обучение на специалисти в областта на международното право, международните отношения в висшите училища в рамките на следните дисциплини: „Международно право“, „Международно право за защита на човешките права“, „Международно хуманитарно право“, „Правата на международната сигурност“ и въвеждане на специален курс „Гражданско-военното сътрудничество (СИМИС)“;
- в образователния процес при разработването и формирането на специални планове за специализирани висши учебни заведения, които могат да провеждат обучение на специалисти СИМИС.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертация се състои от увода, пет глави (16 подраздела), изводи от глави, общо заключение, списък на използваните източници и литература. Общ обем на

дисертация съставлява 608 страници, от които 511 страници –основният текст, 50 страници – списък на използваните източници (643 наименования).

Структура на дисертационния труд:

Списък на съкращенията

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА РАЗБИРАНЕ НА КОНЦЕПЦИЯ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ГРАЖДАНСКИ И ВОЕНЕН ЕЛЕМЕНТ В СИСТЕМА НА СПАЗВАНЕТО НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И УРЕЖДАНЕ НА ВЪОРЪЖЕНИ КОНФЛИКТИ

1.1 Историческо и теоретично развитие на разбирането на граждански и военен компоненти

1.1.1 Разбиране на взаимодействието между армията и гражданското общество чрез разбирането на войната и правата на човека

1.1.2 Тълкуване на националната и международната сигурност в контекста на защитата на човешките права

1.2 Human security като основа за функционирането на системата за гражданска защита в структурата на военните сили

1.2.1 Организацията на обединените нации

1.2.2 Европейския съюз

1.2.3 ОССЕ

1.3 Исторически етапи на появата на гражданско-военното сътрудничество (CIMIC) като радикално нов начин за разрешаване на въоръжения конфликт

ИЗВОДИ ОТ ПЪРВАТА ГЛАВА

ГЛАВА ВТОРА ПРАВНА ОСНОВА И ФАКТИЧЕСКО РАЗБИРАНЕ НА ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО (CIMIC) В СИСТЕМА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПРАВО

2.1 Защита на гражданско население в кризисни ситуации, като обективна страна на необходимото гражданско-военно взаимодействие в универсалната система за защита на човешките права

2.2 Особенности на правната уредба на дейността на CIMIC в правото на международните организации

2.2.1 Система на Организацията на обединените нации

2.2.1.1 Гражданско-военното сътрудничество в контекста на мироопазващите операции

2.2.1.2 Гражданско-военното сътрудничество в контекста на координация на хуманитарните дейности на ООН

2.2.1.3 Функциониране на гражданската полиция и управлението на гражданските въпроси като необходима форма на дейност в гражданско-военното сътрудничество

2.2.2 Система на Организация на Северноатлантическия Алианс

2.2.3 Система на Европейския съюз

ИЗВОДИ ОТ ВТОРАТА ГЛАВА

ГЛАВА ТРЕТА ИЗПОЛЗВАНЕ НА СИЛИ СИМІС В СВЕТА С УЧАСТИЕТО НА ООН, НАТО, ЕС: ИЗБРАНИ ОПЕРАЦИИ

3.1 Ролята и мястото на СИМІС в осигуряване на стабилност в Косово (международни сили KFOR)

3.2 Ролята и значението на мисията на ISAF в Ислямска република Афганистан, с оглед на наличието на сили СИМІС

3.3 Провеждане на мисиите в Ирак, Сомалия и Хаити в контекста на дейностите на СИМІС

ИЗВОДИ ОТ ТРЕТА ГЛАВА

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА ДОКТРИНАЛНИ ПОДХОДИ НА РАЗБИРАНЕ НА КОНЦЕПЦИИТЕ СИМІС В ДЪРЖАВНИ ПОЛИТИКИ НА ЧУЖДЕСТРАННИ ДЪРЖАВИ И ИЗПОЛЗВАНЕТО НА СИЛИ СИМІС НА ОПЕРАТИВНО НИВО, СЪГЛАСНО СТАНДАРТИТЕ И ПРАКТИКИТЕ НА НАТО

4.1 Политика и концепции на гражданско-военното сътрудничество в съвременните отбранителни стратегии на страните по света: избрани национални доктрини СИМІС

4.1.1 Западните, централноевропейските и скандинавските страни

4.1.2 Съединени американски щати, Канада и Обединеното кралство

4.1.3 Източноевропейски страни

4.2 Гражданско-военната операция като основа за взаимодействието на граждански и военни елементи

4.3 Гражданско-военните администрации като основна форма на местно „самоуправление“ в конфликтната зона

4.4 Граждански субект като структурен елемент на гражданско-военното сътрудничество

4.4.1 Дейности на международни правителствени и неправителствени организации

4.4.2 Сили на гражданска и военна полиция в СИМІС

4.4.3 Граждански съветник – CIVAD

ИЗВОДИ ОТ ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ГЛАВА ПЕТА АКТУАЛНИ ВЪПРОСИ ПО ПЪТЯ КЪМ ОПТИМИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТТА НА ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО, КАТО НЕОБХОДИМ ЕЛЕМЕНТ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ В ХХІ ВЕК

5.1 Разбиране на особената важност на създаването на система на гражданско-военно сътрудничество по примера на Украйна

5.2 Критерии и признаци на модел на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС) в контекста на формирането на модерно разбиране на военно дело

5.3 Определяне на етапите на провеждането на операциите с участието на СИМІС

5.4 Теоретично (авторско) обосноваване на Концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС) във въоръжените сили на национално ниво

ИЗВОДИ ОТ ПЕТА ГЛАВА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ И ЛИТЕРАТУРА

Приложение

III. КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода е обоснована актуалност на темата; се определят цел и задачите, обектът и предметът на изследването, се разкрива методологическата основа на дисертация, правна, регулаторна и научна основа, се характеризира научната новост, теоретичната и практическата значимост на получените резултати, предоставя се информация за аprobация и публикуване на резултатите от изследването, структурата и обемът на научната работа.

В Първата глава „Разбиране на концепцията за взаимодействие между граждански и военни елементи в системата на спазване на човешките права и разрешаване на въоръжени конфликти“ се разкриват особености на взаимодействието между гражданска и военна съставна част (ГВС) чрез теоретична и историческа обосновка, показва се необходимостта да се разбере ГВС чрез такава формула като „human security“, в контекста на международна и национална сигурност.

В подраздел „1.1 Историческо и теоретично развитие на разбирането на граждански и военни компоненти“ се отразява разбирането на взаимодействие между армията и гражданското общество чрез разбирането на войната и човешките права, както и тълкуването на национална и международна сигурност в контекста на защита на човешките права.

Авторът подчертава, че анализ на теории и основни етапи на развитието на армията всъщност дава логичен отговор на причината за късно формиране на сили СИМС. Появата на дружина произтича от необходимостта да се защитят преди всичко държавните граници от нападението на външни врагове, водене на завоевателна война и потискане на съпротивата на собствения народ, въстание, смутове и т.н. Подчертава се, че ученията на Аристотел, Демокрит, Платон посочват необходимостта от армия, което беше величието на държавата. Тази идеология не се е променила у такива представители като Н. Макиавели, Ш. Монтескьо, Т. Хобс, Волтер, Ж.-Ж. Русо и др. Политиката на силата и властта беше приоритет в изграждането на държава, което се подкрепя добре от изявлението на А. Пиночет: „Разчитам на три политически сили – сухопътни, военноморски и военновъздушни“.

Историята на човечеството се нарича историята на войните. Войната е въоръжена борба между конкуриращите се страни и е продължаване на общата политика на държавата. Карл фон Клаузевиц отбеляза: „Войната, следователно е акт на насилие, за да принуди нашия противник да изпълни нашата воля“. Както в древни времена, така и днес, войната не само се допуска като феномен, но също така е била считана за един от най-достъпните начини за постигане на желаната цел. В средата на ХХ век световната общност се опитаха „напълно“ да се откаже от войните, въпреки че броят им не се е намалил.

Първите опити за защита на населението са възникнали още в периода на древните цивилизации, но поради ниската стойност на човешкия живот те са били неуспешни в много ситуации. С появата на съвременно международно хуманитарно право (МХП) можем да говорим за пълното регулиране на правата и свободите на човека по време на въоръжен конфликт, но въпреки това правата на некомбатанти днес редовно се нарушават.

Показано е, че проблемът главно се състои в следното: (1) липса на разбиране за защитата човешките права и свободи в идеологията на дейността на Военната организация; (2) липса на разбиране за идеята на службата в името на човека, а не на държава, като организационна единица; (3) нежеланието и неумението на водене на преговори в политически кръгове; (4) неумението да се определят важни приоритети, където главната роля трябва да играе системата за защита на човешките права; (5) ясно разграничение на жизнените ориентири на гражданските и военните елементи; (6) недостатъчни механизми за контрол върху спазването на правилата на войната и, най-важното, наказание за нарушението им; (7) липсата на необходимото образование сред военнослужещите в областта на МХП и защитата на правата и свободите на човека.

В днешно време се наблюдава промяна в разбирането на сигурността, чрез неговото запълване със защитата на гражданите, жизнените интереси, околната среда и т.н. Само в този смисъл е определена общата концепция на анализа на стратегиите на национална сигурност в различните страни.

Установено е, че днес държавите, които имат дори значителни военни ресурси, не могат сами да преодолеят заплахите от 21-ви век (тероризъм, разпространение на оръжия за масово унищожение, незаконна търговия с оръжие и наркотици, организирана престъпност, незаконна миграция и др.). Поради това и се състоя формирането на съвкупност от т.нар. национални сигурности, неразделно свързани помежду си, което стана основа за една глобална (международна) сигурност.

Направен е извод, че в момента светът е на прага на нова връзка между гражданско и военно в контекста на сигурността, с цел за да се защитят правата на всеки човек, без което е невъзможно да се изпълнят задачите, възложени (на тях) от националните стратегии на различните страни по света и глобалната доктрина за международната сигурност. Осъзнаването на ценността на човека, уважението към неговите достойнства, присъщите и неотменими права през втората половина на двадесети век, придобиха господстващо положение в съзнанието на водещата част от световната общност, което доведе до създаването на международни механизми за гарантиране и защита на правата на универсално и регионално равнище чрез създаването на „единна общност за сигурност“. Само в този смисъл националната или международната сигурност трябва да се разглежда в контекста на защитата на човешките права, която се осъществява чрез държава, представлявана от въоръжените сили.

В подраздел „1.2 Human security като основа за функционирането на системата за гражданска защита в структурата на военните сили“ се разкриват особеностите на Концепцията human security сред международните организации, които играят приоритетна роля в системата за защита на международната сигурност, а именно ООН, ЕС и ОССЕ. Така, според VI доклад на генералния секретар на ООН Бутрос-Бутрос-Гали (1992 г.), за първи път е споменато human security в рамките на ООН, в който Секретарят призова за комплексен подход към сигурността на човека, да се отстранят основните причини за конфликти, обхващащи икономически, социални и политически въпроси, и вече през 1999 г. Генералният секретар на ООН Кофи Анан заяви, че „Преди всичко, човек трябва да бъде в центъра на всичко“.

Отделно, беше обърнато внимание на анализа на „Доктрината за сигурността на хората в Европа“ от 2004 г., която се основава на прагматизъм на действията, когато защитата на човека е под заплаха. В основата на концепцията human security, съгласно горепосочената политика на ЕС, са 7 принципа, насоки в тази област: върховенството на човешките права; ясна политическа власт; многостранно сътрудничество; подходът „отдолу-нагоре“; регионален фокус; използването на правни инструменти и правилното използване на сила – всички тези принципи са насочени към осигуряване на сигурността чрез политиката human security.

Посочено и върху определението „human security“ в системата на ОССЕ като концептуална рамка за пълно взаимодействие на гражданското общество с субекти на сигурността. Human security известен също като многостранна сигурност и безопасност на гражданите ориентирана към население, а не към вражеска перспектива.

Посочва се, че през ХХ век световната общност дойде към преосмисляне на понятието сигурност в неговия класически смисъл, приближавайки го по-близо до човечеството, като посочва следните заключения: първо, необходимостта от създаване на нови подходи към сигурността (появата и развитието на понятията „human security“); второ, досега концепцията за лична безопасност не е напълно сформирана. По-скоро може да се наблюдава разнообразие от интерпретации, обединени от обща идея, където обект на защита трябва да бъдат индивидът или хората, а не институциите, територията или държавния суверенитет; трето, новите подходи към сигурността не са заместители на традиционните концепции за национална и международна сигурност, а са в основата на изграждането на други видове сигурност или допълнения към тях; четвърто, концепцията за лична сигурност интегрира в себе си сфера за развитие и политики за сигурност; пето, появата на човешкия фактор в международната сигурност е реакция на трансформацията на световната система, транснационализацията, по-голямото участие на човека в международния живот, появата на нови участници в международните отношения. В резултат на това, трябва да се подчертае, че human security – е нова парадигма на сигурността, която е фокусирана върху защитата на човешките права и е пряко свързана с националната и международната сигурност.

В подраздел „1.3 Исторически етапи на произход на гражданско-военното сътрудничество (СІМІС) като кардинално нов начин за разрешаване на въоръжения конфликт“ е показано първо практическо формиране и използване на силите на СІМІС, което се е състояло през втората половина на 20-ти век в контекста на уреждането на югославския конфликт, където действали международните сили на Организацията на обединените нации, НАТО, ЕС, ОССЕ. Само тогава Северноатлантическият алианс стигна до заключението, че използването на военна сила не е основният фактор за постигането на целта, затова е необходимо да се привлекат нови невоенни участници. В този контекст граждански елемент действа като прототип или индикатор за връзка с човек, което позволява на военните сили да изучават по-подробно ситуацията, което се слага както на държавно, така и на международно ниво. В крайна сметка граждански елемент е субект за получаване на закрила и е съставна част, която може да окаже

помощ, както в мирно време, така и по време на война за решаване на съществуващи проблеми.

Дейностите на първите елементи на силите на СИМІС по време на конфликта на Балканите бяха анализирани чрез следните международни сили: UNPROFOR, UNPREDEP, IFOR, SFOR, KFOR, AFOR и др. Основните практически задачи на тогавашните сили бяха: подпомагане на цивилното население; предоставянето на необходимата помощ; разминирание на някои райони и улесняване на достъпа до такива зони за работници на хуманитарни организации; възстановяване на гражданската инфраструктура, установяване на контакти с местните власти, получаване на жалби от местното население за действията на военнослужещи, провеждане на срещи с местни хуманитарни организации и др. При тези дейности беше много важно да се установи контакт с граждански организации, те обикновено бяха затворени към военните сили, което значително затрудни операцията и предоставянето на помощ за населението. Всичко това допринесе за разработването на обща доктрина СИМІС – Директива № 411 на Военния комитет на НАТО, приета през август 1997 г. В нея се посочва, че СИМІС се определя като военна операция, чиято основна задача е подкрепа на гражданските власти, населението, международните организации, която ще допринесе за осъществяването на военни цели. По този начин, това беше само малка експериментална стъпка с положителния си опит, недостатъци и потвърждение на необходимостта от такава доктрина и сили.

Във Втората глава “Правната основа и действителното разбиране на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС) в системата на международното право“ се разкриват особености на защитата на цивилното население в кризисни ситуации като обективна страна на необходимото гражданско-военно взаимодействие в универсалната система за защита на човешките права и особености на правната уредба на дейността на Силите СИМІС в правото на международните организации (ООН, НАТО, ЕС)

В подраздел 2.1 „Защита на гражданско население в кризисни ситуации, като обективна страна на необходимото гражданско-военно взаимодействие в универсалната система за защита на правата на човека“ се определят особености на приоритетната роля на защитата на цивилното население в дейностите на въоръжените сили под егидата на ООН, която е една от най-ефективните институции за поддържане на мира и сигурността.

ВДПЧ през 1948 г. декларира основните права и свободи на човека. Днес в света се провеждат много мироопазващи мисии от ООН въпреки факта, че като цяло наличието на конвенционален и институционален механизъм за осигуряване на правата на човека и разработване на политики, които трябва да се основава на върховенството на правата и защитата на правата на човека, не трябва да оставят шанс за заплахи (въоръжени сблъсъци). В този контекст системата на ООН започна да обръща специално внимание върху защитата на гражданско население (правна уредба) в кризисни ситуации, които включват въоръжени конфликти, извънредни ситуации, природни бедствия и др., в допълнение към установените норми на МХП, които играят приоритетна роля в защитата на жертви във военни конфликти.

Беше направен анализ на прякото потвърждаване на преосмислянето на ролята на човешките права и действията на военните сили в операциите, където се поставя специален акцент върху приемането на план за дейността на ООН „правата на човека преди всичко“ 2013 г., според който основният лозунг е следната идея: няма развитие без мир, няма мир без развитие и няма нито едно, нито друго без човешки права.

Беше отбелязано, че основният проблем на двадесети век е липсата на механизъм за установяване на отношения между военни и граждански сили, преди всичко, за да се сведе до минимум страхът от страна на цивилните граждани пред военните.

Отбелязано, че болшинство от действията в рамките на мироопазващи операции, в част на оказване на помощ и защита на гражданско население, са били такива, които сега посочват функциите на CIMIC, което пак потвърждава практическата необходимост от взаимодействие на такива сили.

Обосновано е документалното сближение към необходимостта от гражданско-военното взаимодействие чрез приемането на Agenda for Peace 1992, Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations 1995, Report of the Panel on United Nations Peace Operations 2000, известен като „Доклад Брахими“. Само тези положения посочват: уважение на човешките права; мироопазването трябва да бъде осигурено като правило, от военни, полицейски и цивилни лица; използването на съдебни средства (МС ООН) в конфликтна ситуация; цивилните играят не по-малко важна роля от военните; необходимостта от постконфликтно изграждане на мир; изграждане на сили за бързо реагиране; необходимостта от внимателно координиране на работата на всички участници; разширение на защитата на гражданите във въоръжени конфликти; подпомагане на населението при постигането на примирие в постконфликтна ситуация; оправомощаване на мироопазващите сили за защита на цивилни граждани по време на въоръжен конфликт.

Особено значение имаше „Докладът Брахими“, който доведе до ново ниво разбиране за ролята на гражданските специалисти в предоставянето на помощ и защита на цивилни лица при условията на операция от военните сили, а именно в Доклада се посочва, че е необходимо създаване на прозрачен и децентрализиран механизъм за набиране на граждански персонал за работа на места; да се подобри състоянието на формирането на система от цивилни специалисти, които са необходими във всяка комплексна операция за поддържане на мира, като се създаде резервна система за осигуряване на бързото разгръщане на такива сили.

В подраздел „2.2 Особености на правната уредба на дейностите на CIMIC в правото на международните организации“ се очерта систематичен анализ на документирането на отношенията между цивилни и военни сили в системата на ООН, НАТО и ЕС.

Анализирано и определено, че Doctrine UN-CIMIC се разглежда в две посоки: мироопазваща координация (ДПКО) и координация в хуманитарни дейности (ОСНА).

1). Мироопазваща координация (ДПКО) – (UN-Policy 2002 и „Гражданско-военна координация в мироопазващите мисии на ООН (ООН-CIMIC)“ 2010) – това

взаимодействие включва обмен на информация, водене на преговори, взаимна подкрепа и планиране на всички равнища между военни елементи и хуманитарни организации, развойни организации или местно гражданско население за постигане на съответните цели

2). Координация в хуманитарните дейности (ОСНА) – (Резолюцията ООН и на Ръководство UN-CMCoord) – координацията се разглежда като обща отговорност, която се улеснява благодарение на комуникацията и обща подготовка, насочена към повишаване на ефективността на усилията за реагиране с помощта на нови партньори и насърчаването на нови технологии/идеи. Отбелязва се, че хуманитарната мисия се състои в спасяването на живота и намаляването на страданията на всички хора, засегнати от кризисна ситуация, независимо от техния произход.

В контекста на Doctrine NATO-CIMIC стратегията CIMIC се използва като инструмент за постигане на целите. По този начин, силите на CIMIC могат да бъдат структурно звено на всяка мисия или операция, ръководена от НАТО, където Алиансът определя CIMIC като важна особеност на успешното приключване на военните операции. CIMIC е по-силно интегрирана част от командна структура и трябва да бъде неразделна част от цялата операция, изискваща тясна координация и взаимодействие както с други военни способности и действия, така и с цивилния компонент. В резултат на тези дейности всички страни получават изгода (активни и пасивни участници в операцията). CIMIC под влиянието на множество аспекти на съвременните военни операции е важен компонент, тъй като освен изпълнението на мисията във военната сфера, той също така се съсредоточава върху гражданската среда и следователно играе ключова роля в приноса на НАТО към комплексен подход на неговите дейности като цяло при изпълнението на възложени задачи с пряко действие върху защитата на цивилното население. Следователно приносът и влиянието на силите на CIMIC трябва да присъстват на всички нива на провеждането на операцията. Такъв правен анализ е показан чрез такива основни правни документи: MC 411, MC 411/1, MC 411/2, AJP-9, AJP-3.4.9, CFPG, CIMIC PG, TTP, TTP 1, TTP 2, SOI, SOP.

Обосновано е, че ООН разбира CIMIC чрез „координация“, а НАТО чрез „сътрудничество“. В същото време, ООН (ОСНА) отбелязва такива определения като „координация“ и „сътрудничество“, където „координацията“ се отнася до обмен на информация, съгласуване на съвместни политики и действия, хармонизирането на индивидуални действия и „сътрудничеството“ предполага тясно взаимодействие, когато действията и планирането се осъществяват съвместно и с взаимна подкрепа.

Резултатът от анализа на разбирането и функционирането на силите CIMIC като цяло е показан в Doctrine NATO-CIMIC където: първо, CIMIC като термин се отнася до структурата и силите на военна организация, а не до гражданско-военното „сътрудничество“ чрез хуманитарната сфера, тъй като военната цел остава първична; второ, в същото време CIMIC може да допринесе за изпълнението/предоставянето на хуманитарна помощ от цивилния компонент, например международни неправителствени организации и др.; трето, определението предполага, че CIMIC е тактическа/оперативна Доктрина, а не стратегия.

Основната идеология на политиката на ЕС за сигурност е: осигуряване на сигурността; надеждна защита на своите народи; пълно зачитане на основните права и свободи; повишена прозрачност и демократичност на контрол за възстановяване на доверието на гражданите в европейските институции; осигуряване на по-ефективно функциониране на правните документи на Съюза; сътрудничеството между институциите и секторите на сигурността; обединението на всички аспекти на вътрешната и външната сигурност.

Подчертава се, че ЕС по своята същност е гражданска организация. В условия на своите интеграционни процеси, отбранителната сфера придобива форми, които излизат от външната и вътрешната политика на Съюза. В този контекст ЕС не беше изключение и неговата „политиката на сила“ също така се произтича от идеологията на защитата на държавността, а не от гражданите. Освен това новите заплахи в Европа предполагат, че политиката на „мека сила“ вече не е достатъчна, което е основата на гражданска организация. Всичко това довежда до разбиране на политиката на обединяване както на военна, така и на гражданска среда, което беше отразено във водещите стратегии за сигурност на ЕС.

Определено разбирането на концепцията на ЕС за обединяване на граждански и военни сили (преминаване през две посоки): гражданско-военното сътрудничество (СИМС) и гражданско-военната координация (СМСО), където СИМС се занимава със сътрудничеството на оперативно и тактическо ниво с конкретна цел на присъединяването и използване на военен потенциал в зона на провеждане на операция, за координация и сътрудничество с национални и международни правителствени и неправителствени граждански субекти, СМСО е възможност да се създаде координираща се в ЕС култура на координация за мисиите на ЕС за реагиране за борба с кризата. В основата на СМСО е Концепцията за управление на криза от 2010 г., която се разбира като „концептуална основа, описваща общия подход на ЕС за управление на конкретна криза“, а в основата на силите на СИМС – Концепцията на ЕС за гражданско-военното сътрудничество (СИМС) във военните операции под ръководството на ЕС през 2008 г. Именно, съгласно разпоредбите на този документ, СИМС се определя като координация и сътрудничество на всички нива между военните компоненти на военните операции под ръководството на ЕС, и граждански субекти, външни по отношение към ЕС, включително местното население и власти, и също международни, национални и неправителствени организации и институции, които да подкрепят постигането на военната мисия заедно с всички други военни функции.

Посочва се, че СИМС е необходима сила в условията на провеждане на военната мисия; работи в кризисен (мирен и въоръжен) период; в защитата на цивилното население играе приоритетна роля; обаче в контекста на многостранното и гъвкаво тълкуване и прилагане, води до дублиране на функции и задачи, което оставя своя особен отпечатък върху разходване на ресурси, за формиране на такава необходима и единна концепция за днес като СИМС.

В Третата глава „Използването на сили на СИМС в света с участието на ООН, НАТО, ЕС: избрани операции“ се анализират практическите компоненти на използването на силите на СИМС в Косово, Афганистан, Ирак, Сомалия и Хаити, където причините за такива кризи са били: граждански войни, междуетнически конфликти, незаконни нахлувания на чужди територии;

терористични актове; нарушенията на международното право и стандартите за правата на човека; притежание на оръжия за масово унищожение и др. Проблемът беше, че без значение каква формулировката има криза, разбира се, спазвайки нормите на международното право като цяло и по-специално МХП, става дума за анализ на фактически сложили се обстоятелства, когато беше необходимо да се намери ясен начин за механизма на военните сили в условия на гражданската среда. По време на анализа на въпроса за гражданско-военното сътрудничество бе обърнато особено внимание на такива мисии като: KFOR (Косово); ISAF, UNAMA (Афганистан); UNAMI (Ирак); AMISOM (Сомалия); MICIVIN и MINUSTAH (Хаити).

В подраздел „3.1 Ролята и мястото на CIMIC за осигуряване на стабилността в Косово (международни сили на KFOR)“ посочва се, че именно територията на бивша Югославия се счита за начална точка в концепцията за разбиране и формиране на идеята за GWS. Всъщност са изпълнени следните задачи, които днес са свързани с работата на силите на CIMIC, а именно: подкрепа, когато е необходимо, международно гражданско присъствие и тясна координация с него; осигуряване на защитата и свободата на движение на своите сили, както и персонала на други международни организации; изпълнение на основни граждански административни функции; организацията и контрола върху създаването на временни институции за демократично и автономно самоуправление в очакване на политическо уреждане, включително провеждането на избори; консолидирането на местни Косовски временни институции и други дейности за укрепване на мира; изграждане на спешно жилище за бежанци; оказване на помощ, грижа за бежанци и разселени лица; възстановяване на инфраструктурата; защита на културни обекти и др. Посочено също, че немаловажна била работата на силите на CIMIC в постконфликтна ситуация, след фактическите военни действия за стабилизиране на ситуацията и предаване на властта на граждански сили, избрани в условията на демокрацията, за възстановяването и развитието на региона. По този начин, в мисията на KFOR се извършваше действителното зараждане на силите на CIMIC, което се осъществи чрез инструментите на офицери за мониторинг на комуникациите (LMOs), групите за мониторинг на комуникациите (LMT), силите на СА и т.н.

В подраздел 3.2 „Ролята и значението на мисията на ISAF в Ислямска република Афганистан, с оглед на наличието на сили на CIMIC“ се показва, че по отношение на тяхната значимост след мисията, извършена на територията на бивша Югославия, те всъщност вече са имали практически опит в контекста на дейностите на силите на CIMIC. Мисията беше създадена с Резолюция 1386 на Съвета за сигурност на ООН през 2001 г., в която се подчертават следните основни задачи: предоставяне на спешна хуманитарна помощ; икономическото възстановяване и реконструкция на съществуващата ситуация; осигуряване на подслон за голям брой хора; установяване на тясно сътрудничество със съседните на Афганистан държави; оказване на помощ на специална категория от населението (жени и деца); предоставяне на медицинска помощ чрез сътрудничество със съответните партньори и ООН; работа с наземни мини и боеприпаси, които не са избухнали; помощ за имигранти и бежанци; помощ в резултат на земетресения, характерни за региона и др. През 2002 г. беше решено

да се създаде така наречената единна мисия за разрешаване на ситуацията в Афганистан – чрез мисията UNAMA (Резолюция 1401 от 2002 г. на Съвета за сигурност на ООН), от 2003 г. НАТО поема функциите на стратегическо командване, контрол и координация на дейностите на силите на ISAF в съответствие с първия мандат за създаване на силите на ISAF, в съответствие с Резолюция 1386 от 2011 г. Въз основа на дългосрочната стратегия на НАТО в този контекст беше определено разширяването на мандата на ISAF: сътрудничеството на ISAF с UNAMA, местните власти, неправителствените организации, провеждане на постоянен анализ на динамиката на политическата ситуация и т.н. Следователно, всички мисии са проследили такива задачи, които потвърждават необходимостта от функционирането на силите на CIMIC.

Отбелязва се, че ръководството на мисията на ISAF в различни периоди беше под управлението на различни държави. Разбира се, такова управление също повлияло върху формирането на разбиране за особеностите на CIMIC, което произтича от националните доктрини на държавите. Следователно, особено внимание в контекста на дейностите на силите на CIMIC е насочено към усилията на някои военни сили на Германия, Норвегия и Полша, които според автора са допринесли в голяма част в тази посока: (1) „немски CIMIC“ – стабилизиране на ситуацията; създаване на условия за по-нататъшно положително развитие на въпроса за съответната операция; осигуряване на процеса на преговори; подкрепа на местното население; стабилизиране на ситуацията; (2) „Норвежки CIMIC“ показва преки форми на взаимодействие чрез хуманитарно сътрудничество и дългосрочни форми на помощ; (3) „полски CIMIC“ се основава на три компонента: обмен на информация с граждански субекти; подкрепа на гражданска среда; подкрепа за изпълнението на задачи на командири от различни нива.

В подраздел „3.3 Провеждане на мисиите в Ирак, Сомалия, Хаити в контекста на дейностите на CIMIC“ показани са особеностите на дейностите на силите на CIMIC в тези региони.

Посочва се, че съгласно Резолюция 1483 на Съвета за сигурност на ООН от 2003 г. са определени действителните правомощия, които посочват факта, че е налице гражданско-военен елемент, а именно: сътрудничество с организации, предоставяне на хуманитарна помощ; възстановяването и създаването на национални и местни институции за управления; работа в областта на правата на човека и др. На 14 август 2003 г. Съветът за сигурност на ООН приема Резолюция 1500, в която създава се мисия UNAMI за подпомагане на народа и подпомагане на Ирак в създаването на институции на представително държавно управление. От самото начало британските сили в Ирак демонстрираха променлива ефективност в гражданско-военното планиране. Датското участие бе насочено към хуманитарната и рехабилитационната работа на подразделения на CIMIC, които функционират в силите на PRT (Provincial Reconstruction Teams) и RUD (Reconstruction Unit Denmark).

Определено, че най-продуктивния е приносът на полските сили (част от мултинационалната единица Център-Юг), които функционираха в състав на многонационалното подразделение на „коалицията на съгласни“ на многонационални сили в Ирак (49 държави-членки), създаден по инициатива на Съединените щати. Основните цели на полските дейности са следните: съдействие

за възстановяването на стабилна и сигурна иракска държавност; модернизация и демократизация на иракската държава и общество; разминирание; патрули, защита на конвои, подкрепа за иракските сили за сигурност; демобилизация; организирането и обучението на иракските сили за сигурност; гражданско-военното сътрудничество (CIMIC)/Групи за подкрепа на провинции (англ. Governorate Support Teams, GST). Съответно, задачите на силите на CIMIC бяха: оценка и мониторинг на ситуацията в цивилната среда; възстановяване и контрол на обществената безопасност; изграждане на капацитет и подпомагане на растежа на местните правителствени структури; подпомагане при реконструкцията и рехабилитацията на инфраструктурата; предоставянето на хуманитарна помощ и сътрудничеството с международни организации; създаване и поддържане на условия, които допринасят за развитието на такива сектори и услуги като: управление и обществени дела, медицински услуги, култура и образование, обществена безопасност и правоприлагане и др.

Интересна посока беше създаването на центрове CIMIC, които почнаха да се назовават „центрове за оплаквания“, тъй като те бяха места, където обикновените иракчани можеха да се появят, да изразяват загрижеността си и да поискат незабавна помощ от тези центрове.

Беше проучена мисията на Африканския съюз в Сомалия (AMISOM), в която вече бяха предвидени функциите на GVS, съгласно Резолюция 1744 на Съвета за сигурност на ООН от 2007 г., а именно: съдействие за осигуряване на свободно движение, безопасно преминаване и защита на всички участници на процеса; опазване на ключовите инфраструктурни съоръжения; координация с други участници; създаване на условия за сигурност за доставка на хуманитарна помощ и др. На територията на Сомалия GVS фактически се осъществява от две сили, непосредствено от AMISOM CIMIC и AMISOM HLU, които сътрудничиха тясно помежду си. Последната беше гражданско подразделение в AMISOM, което служи като основно звено в работата с хуманитарни субекти, действащи в южните и централните зони на региона. AMISOM HLU работи в областта на политиката и също така консултира висшето ръководство на AMISOM по хуманитарни въпроси. Също така на територията на Сомалия действаше и подразделение CA AMISOM, което предостави военна подкрепа на военните сили при осъществяване на военната операция. Подразделение CA AMISOM работи по изпълнението на проекти за местни нужди. През 2013 г. AMISOM проведе първата си работна конференция CIMIC в Могадишу, където беше отделена специална роля за разширяване на сътрудничеството с цивилни лица.

Посочва се, че една от първите сили в Хаити беше MICIVIH – международна цивилна мисия, която постави специален акцент върху спазването на човешките права в съответствие с националните разпоредби и международното право. Същевременно през 2004 г. беше създадена с Резолюция 1542 на Съвета за сигурност на ООН мисията на MINUSTAH за стабилизиране на положението в Хаити, където се отбелязва, че тя ще се състои от граждански и военен компоненти, където гражданският компонент включва граждански служители на полицията, както и съветници и служители на редовни подразделения и военния компонент – военен персонал от всички редици. Създадени „опори“ по граждански въпроси, а именно: гражданска полиция; отдел по граждански дела;

отдел по правата на човека; консултанти по ХИВ/СПИН и защита на деца, както и група за въпроси по отношение на пола.

Резултатите от такъв практически анализ на използването на силите за ГВС оказват влияние върху определянето на техните характеристики: (1) наличието на международни сили (провеждане на мисии, операции); (2) използването на т. нар. „Национален СИМІС“, според присъствието на военния контингент на конкретна страна, например американски, британски, норвежки, полски СИМІС и др .; 3) наличие на множество инструменти на ГВС: офицери за мониторинг на комуникациите (LMOs), групи за наблюдение на комуникациите (LMTs), сили СА, Civil-Military Operations Center (CMOCs), Humanitarian Assistance Coordination Centers (НАСС), Provincial Reconstruction Teams (PRT), сили за бързо реагиране (Telemark Task Force) и много други, които бяха насочени към средата на гражданско-военното взаимодействие. Този опит има своите плюсове и минуси: (1) наличието на „национален СИМІС“ водеше до разнообразно разбиране на гражданско-военното сътрудничество, което в голяма степен определи липсата на разбиране в тази област, липсата на цялостна система на работа; (2) дори в едно разбиране за СИМІС, например, американската политика (територията на Ирак), имаше проблеми в резултат на наличието на различни форми на силите, които доведоха до сходството на изпълняваните функции; (3) наличието на различни инструменти, чрез които са изпълнени задачите на СИМІС, както и за мисиите като цяло, имаше дублиращ се характер; създаването на първите модели на доктрини СИМІС в международни организации (ООН, НАТО); (4) наличието на Доктрината СИМІС на международно равнище не винаги водеше до пълното ѝ прилагане, тъй като страните опитаха се да формират концепцията си въз основа на своя военен опит; (5) безценната необходимост от разбиране на значението на гражданския компонент във военните операции, което водеше до преосмисляне на цялата политика на Военната организация, както на международно, така и на национално равнище; (6) сближаване на военни и граждански участници в условия на кризисни ситуации, при които защитата на гражданското население играе особена роля.

В резултат на това се подчертава, че именно тези операции показват класическото прилагане на СИМІС в първите си етапи на формиране, което постепенно се развиваше в общоприетата доктрина СИМІС. Само този опит показва, как ГВС сформираше съвместна работна среда и демонстрира колко е важно да се постигнат желаните резултати при осъществяване на мисиите.

В глава Четвърта: „Доктринални подходи за разбиране на концепциите на СИМІС в националните политики на чужди държави и използването на сили на СИМІС на оперативното ниво, съгласно стандартите и практиките на НАТО“ дадена е класификацията на страните, според които е изложена тяхната национална доктрина за ГВС. Също така е показано отделно ролята и значението на гражданско-военната операция (СМО, ГВО) като основа за функционирането на силите на СИМІС и неговите структурни елементи. Особено внимание се отделя на анализа на граждански субект като част от СИМІС.

В подраздел „4.1 Политика и концепции за гражданско-военното сътрудничество в съвременни стратегии за отбрана на страните на света: избрани национални доктрини на СИМІС“ разкрити са особеностите на съвременните отбранителни стратегии на страните по света. За анализи бяха избрани страни с

различна история и политика в областта на СИМІС за пълно и цялостно разбиране на този въпрос, а именно: от страните-основатели на НАТО (САЩ, Великобритания, Франция, Дания, Холандия), страни от второто разширяване (Германия), страни, които се присъединиха към НАТО в края на 19-ти и началото на 20-ти век (Полша, България, Хърватия) и страна, която не е член на Северноатлантическия алианс (Украйна); от страни, които имат собствена доктрина СИМІС (Франция, Германия, Полша), в страни, в които тя не е напълно формирана, но активно се развива в тази посока (Хърватия, България, Украйна); от държави, които определят политики в областта на СИМІС (Великобритания, Дания, Норвегия и др.) в страни, в които СИМІС се осъществява чрез СМО (САЩ, Канада, Великобритания).

Посочено е, че във Франция ГВС има специална роля и френската политика в областта на СИМІС е много показателна както на доктринално, така и на координационно ниво. В положенията на Бялата книга на Франция определят се три вида операции в контекста на ГВС: (1) „цивилни операции“, които включват хуманитарна помощ или възстановяване на гражданското общество; (2) „гражданско-военни операции“, които вероятно се извършват на чужда територия, в контекста на стабилизиране или реконструкция; (3) „военните операции“ като правило допринасят за създаването на нова политическа обстановка на място и постигането на граждански цели. Интересна особеност на френската военна политика е, че ГВС е, насочена не само към определени видове операции, но и към борба с престъпен трафик извън националната и европейската територия. Непосредствено положения на СИМІС посочени във „френската доктрина СИМІС“ (DIA-3.10.3(A) СИМІС, 2012), което показва на неговата цел – сътрудничество между цивилни и военни сили. Основните положения на тази доктрина, на които трябва да се обърне внимание, са следните: участието на СИМІС в краткосрочен и дългосрочен план в операциите; укрепване на позицията си сред местното население в района на провеждане на операцията, което пряко влияе на минимизирането на последиците от военните операции за населението; планиране на СИМІС на политическо и военно (стратегическо, оперативно и тактическо) ниво; оценка на обхвата на ангажиментите на началния етап на операцията, където сътрудничеството между цивилни и военните допринася за подготовката на прогнози за силите, по отношение на привличането на специалисти към гражданската обстановка в зоната на действие.

Установено е, че в немска доктрина на СИМІС, главното място заема понятието „помощ“, което е пряк прототип на същността на ГВС. Също необходимо да се добави, че според немска отбранителна доктрина „Ръководните принципи на отбранителната политика“ от 2011 г., ГВС се разглежда като инструмент за предотвратяване на конфликти, уреждане на конфликти, управление на кризи и подкрепа за възстановяване след конфликта чрез силите на НАТО и ЕС. Този документ ясно определя, че военният и цивилен персонал на Бундесвера (ВС ФРГ) заедно служат за защита на сигурността на Германия и нейните граждани. В същото време „немска концепция ZMZ“ е насочена както към вътрешното разгръщане на силите в случай на извънредни ситуации, така и към чуждестранно разгръщане в рамките на военни и хуманитарни мисии.

Полша, която има свой национален документ за СИМІС – „Доктрината за гражданско-военното сътрудничество на въоръжените сили на Република Полша (DD/9)“ от 2004 г., обръща специално внимание на развитието на ГВС, където СИМІС е неразделна част от операцията; СИМІС поддържа изпълнение на операции, които са определени от задачите на военните сили; СИМІС е дейност, която функционира вместо гражданската администрация и допринася на бързото прехвърляне на всички правомощия в постконфликтния период на местните власти; СИМІС играе важна роля на всички етапи от операцията. Полската доктрина особено акцентира се върху цивилния елемент и показва, че без сътрудничество с гражданските власти да се постигне пълна свобода на движение на въоръжените сили, може да бъде много трудно. СИМІС играе важна роля в разработването на оценка на непосредствените нужди на населението и капацитета на местните органи на власт, както и на граждански организации. Документът пряко посочва фазите на дейностите на СИМІС: планиране (преди операцията), провеждане на операции и преходен етап (постконфликтния период).

Отбелязва се, че някои страни от Западна Европа и Скандинавия нямат разработен документ в областта на СИМІС, обаче, те активно участват в такава работа, и ще се базират на доктрината на НАТО за СИМІС (Холандия, Норвегия, Хърватия, Швеция, Финландия и др.).

Следователно, в сравнение с националните подходи на страните към разбирането на СИМІС, трябва да се отбележи, че англо-американската модел стави по-голям акцент върху военното направление, отколкото върху хуманитарната сфера. Подчертаваме, че СИМІС трябва да бъде само спомагателен сегмент за изпълнение на задачите, възложени на въоръжените сили на страните. В същото време европейските страни, както и Скандинавия, посочват определен приоритет на гражданската сфера – подкрепата на военните от граждански институции, с приоритет в хуманитарната област.

В подраздел 4.2 „Гражданско-военната операция като основа за взаимодействието на граждански и военни елементи“ е отделена особена роля на място за работа на сили на СИМІС. Именно гражданско-военната операция (СМО) насочен към координацията и интеграцията на военни и невоенни инструменти на места, особено в подкрепа на уреждане на ситуацията. В рамките на СМО важна роля играе частният сектор, който помага на въоръжените сили в областта на обмена на информация, идентифициране на рискове, надаване на оценки за уязвимостта, помагане при планирането на дейности в случай на извънредни ситуации и т.н. Именно тази СМО трябва да функционира в рамките на мироопазващи операции, мироопазващи мисии, извънредни операции, и ако е необходимо, да действа самостоятелно. СМО следва да бъде основата за планиране, разгръщане на силите, изпълнение на определени проекти, предоставяне на необходимата помощ, установяване на контакти в условията например на горепосочената мироопазваща операция. Такава мисия ще може да акумулира в себе си всевъзможни ресурси за гражданско-военното взаимодействие и да премахне дублирането на много задачи в системата на СИМІС.

В подраздел „4.3 Гражданско-военните администрации като основна форма на местно „самоуправление“ в конфликтната зона“ са разкрити всъщност основните насоки на такава администрация в постконфликтен период:

възстановяването, реконструкция, създаването и прехвърлянето на сили за управление от военни сили към цивилни демократични структури. Този подраздел анализира създаването на такива администрации във Франция, Белгия, Пакистан, Нигерия, на островите Рюкю, на територията на Близкия изток и т.н.

Отбелязано, че съгласно Доктрината на НАТО АJP-3.4.9 от 2013 г. мироопазващите дейности включват взаимодействие и защита, временно управление на отделните граждански административни органи и хуманитарна помощ. Затова тя предвижда, че военните сили изискват тясна координация от гражданската администрация, включително такива аспекти като полицията, местната власт, службите за спешна помощ, комуналните услуги и др. Когато въоръжените сили трябва да действат вместо граждански лица, важно е бързо да се планира преходът към гражданска отговорност. Според тези ситуации може да се отбележи: осигуряване на върховенството на закона, водене на надлежно управление, изпълнение на жизненоважните функции на гражданската администрация, общественото здравеопазване и инфраструктура. В същото време посочения анализ на документа на НАТО ТТР 2 от 2011 г., в който са очертани функциите на СИМІС, които включват (в този контекст) изпълнението на техните задачи в съответните области на компетенция в областта на гражданската администрация, гражданската инфраструктура, хуманитарната помощ, културни въпроси.

Анализирайки гражданско-военните администрации, авторът особено подчертава приемането на Закона на Украйна „За военно-гражданските администрации“ от 2015 г. в условията на ситуация която се сложиха в Източна Украйна, където са отразени техните ясни правомощия, които и показват необходимостта от такъв сегмент като СИМІС. По този начин, дейността на гражданско-военните администрации може да се нарече крайния етап на разрешаване на ситуацията с координационните дейности и основната роля на СИМІС.

В подраздел „4.4 Граждански субект като структурен елемент на гражданско-военното сътрудничество“ са посочени особеностите на структурните елементи на цивилния компонент в ГВС. Определени са две категории на цивилни субекти: субекти на „вътрешен потребител СИМІС“ и „външен потребител СИМІС“. „Вътрешен потребител на СИМІС“ – това са елементи/компоненти, които са насочени към вътрешната работа на СИМІС за бързо, с минимизиране на загубите, изпълнението на военната мисия като цяло. Тази категория включва например сътрудничество с международни, междуправителствени, неправителствени и други организации, както и с други граждански институции, органи, полиция, съветници/авторитети и просто граждански лица. Съответно „външният потребител на СИМІС“ – това е субект, към който ще бъде насочена помощта в резултат на дейността на тези сили чрез действието на вътрешните активи на СИМІС. Тази категория е представена от местното цивилно население в зона на риска (кризисна ситуация), а именно защитата на техните права и интереси, предоставянето на помощ за осигуряване на техните нужди, възстановяването и реконструкцията на тяхната гражданска среда (инфраструктура, училища, пътища, мостове и др.), където водещата роля

играе постконфликтна ситуация, всъщност под ръководството на гражданско-военните администрации.

В контекста на разбирането на предоставянето на помощ за гражданско население в рамките на дейностите на СИМІС, трябва да се отбележи, че в първия етап на конфликта, по отношение на общия военен сценарий, усилие на военните се съсредоточава върху унищожаването на основна част от вражеските сили и в резултат на неутрализирането на бойните им способности. На този етап военните сили не искаха (не можаха) да осигурят подходяща подкрепа на цивилното население, като се има предвид, че всички дейности на операциите са насочени към борба с противниците за установяване на мир и сигурност, където приоритетът на защита на човешките права, контрол върху граждански лица, още се остават като второстепенна дейност, тъй като мисията на въоръжените сили е насочена изключително към подпомагане на военни операции. Военните сили могат да използват природни, икономически и човешки ресурси и гражданските лица трябва да спазват тези мерки, за да подкрепят военните усилия, насочени към възстановяването на мира. Съответно на следвоенния етап определено е необходимо да се обърне внимание на цивилното население, подкрепа на което се счита за ключова за военните. На този етап военните сили не могат да пренебрегват населението или, по-лошо, да го потискат. Напротив, населението става „обект“ на военното внимание, където сътрудничеството трябва да заема основното място. Това дава възможност да се подчертае, че дейностите на СИМІС са по-фокусирани върху подпомагането на цивилното население, което, разбира се, води до успешно провеждане на операция.

Определя се значението на ролята и разбирането на „цивилната полиция“, която може да действа като неотменна част/структурна единица на силите на СИМІС, както и отделен тип на операция, като например в системата на ЕС. Показано е, че „цивилната полиция“, която се намира в системата на провеждане на операцията, е важна сила заедно с военните сили (самата операция), тъй като те всъщност са отговорни за общественото наблюдение, патрулиране и контрол на вълненията. Това означава, че те изпълняват същата функция на правоприлагащите органи като националната (вътрешната полиция), само в условията на кризисна ситуация, особено в периода след конфликта.

Отделно се споменава, че в условия на дейността на полицейските мисии международната практика определя „военна полиция“, и „цивилна полиция“. Северноатлантическият алианс разглежда „военната полиция“ като корпус на въоръжените сили, в който функционира „цивилна полиция“, която всъщност е част от „военната полиция“. В същото време, според Доктрината СИМІС на НАТО, вниманието е съсредоточено върху концепцията за „цивилна полиция“, която може да осигури постигането на желания резултат. ЕС също има разграничение на „цивилна полиция“ и „полиция с военен статут“. Обаче, полицейската дейност в ЕС се характеризира с наличието на полицейска мисия EUPOL на ЕС (примери бяха мисии в Афганистан, Конго и др.), което изпълнява подобни дейностите на силите на НАТО СИМІС и нейната „цивилна полиция“ и се контролират от военната организация. Това означава, че дейността на такива сили е ясно координирана, тъй като мисията на EUPOL винаги е под командването на началника на (гражданската) полиция на мисията, която според изследователя,

прави резултатите от такава мисия по-ефективни в контекста на ГВС. Работата на „цивилна полиция“ е приоритет в укрепването на капацитета на местната полиция, която става ключова функция в предотвратяването на конфликти, уреждане на кризи и възстановяване след конфликт.

Подчертан друг още един отличителен елемент от сътрудничеството CIMIC с цивилни участници – CIVAD (Civilian actors advisor) – съветник по въпросите на гражданските участници. В този контекст особено внимание бе обърнато на Съмита в Рига (2006 г.), където бе проследена концепцията за влизането на Алианса в „човешката общност“. Такава политика до известна степен е продължение и в силите на CIMIC, а именно, че е одобрена на документално равнище (Доктрина НАТО CIMIC AJP-3.4.9, 2013) длъжност CIVAD, като необходим структурен елемент в системата за изпълнение на задачите, възложени на CIMIC. Чрез такава длъжност военното командване оперативно ще получава съответна информация и възможност за установяване на комуникация на място. Специалистите на CIVAD трябва да бъдат в тесна връзка с всички персонал на CIMIC на своето ниво. Също така се посочва, че на ръководителите на CIMIC се възлага отговорността за координирането на всички военни усилия, които се пресичат с цивилното направление, и в същото време без тяхната взаимна намеса. Основното значение на CIVAD е, че неговата дейност да е „по-гражданска“, в предупреждението на военните да не изпълняват граждански функции, освен ако няма спешна необходимост да се направи обратното. Най-голямата ценност на CIVAD е сътрудничеството с военните, което изпълнява превантивна функция, пречеше на военните да придобият контрол над цивилните и помагат на военните да прилагат „граждански подход“ към военните въпроси като цяло. Тук трябва да се отбележи, че специалисти на CIVAD трябва да бъдат цивилните лица, в сравнение със специалистите от CIMIC, които съответно имат редица предимства в цивилното пространство, но с пълно разбиране на военните въпроси.

В Петата глава „Актуални въпроси по пътя към оптимизиране на гражданско-военното сътрудничество, като необходим елемент на въоръжените сили в XXI век“ са разкрити въпроси за решаването на неотложни проблеми с използването на сили на CIMIC чрез анализ на недавнашните събития в Източна Украйна, като някой вид на формиране на уникален модел CIMIC; определят се критерии и характеристики на CIMIC, етапи на провеждане на операции с участието на сили на CIMIC; предложи се концепцията на автора за развитие на CIMIC във Въоръжените сили.

В подраздел 5.1 „Разбиране на особената важност на изграждането на система за гражданско-военното сътрудничество по примера на Украйна“ се споменава причината и важността на анализа на ситуацията в Източната част на Украйна в контекста на разработването на решения за поставените задачи. Това разбиране се подкрепя от самото историческо развитие и формирането на тази страна в системата на международните отношения, а именно: основаващата се страна-учредител (в рамките на СССР) на ООН; държавата, участваща в ОССЕ (от 1992 г.), се присъедини към програмата „Партньорство за мир“ (от 1994 г.); активен участник в мироопазващи операции на ООН в конфликтната зона на територията на бивша Югославия, с придобиване на практически опит, натрупан например в състава на силите на KFOR (POLUKRBAT); участваше в подобни

структурите на СИМІС в Афганистан, Ирак, Сиера Леоне и др.; Държава-членка на Съвета на Европа (от 1995 г.); въоръжен конфликт в страната (от 2014 г.); загуба на част от територията (анексиране на автономната република Крим); подписа споразумения за асоцииране на Украйна с ЕС (2014 г.); липсата на цялостно национално разбиране на своята концепция СИМІС (към днешно време), опит за приемане на концепцията СИМІС (2007-2008 г.); присъствието на структурната единица СИМІС в структурата на Генералния щаб на въоръжените сили на Украйна (от 2014 г.); приемане на „Концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество на въоръжените сили на Украйна“ (2016), където вниманието бе насочено към реформиране на структурата на въоръжените сили на Украйна в резултат на провеждането на дейностите на СИМІС и нейното практическо приложение в източната част на Украйна.

В подраздел 5.2 „Критерии и признаци на модел на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС) в контекста на формирането на съвременно разбиране на военното дело“ представени са основните елементи на модела на ГВС: подкрепа на стабилността при условията за изпълнение на задачите на мисията, с оглед на защитата на цивилното население; оценка на местните ресурси за подкрепа на военните сили; планиране и реализиране на проекти за бързо въздействие; подпомагане на местното население; съдействие на местните власти (или местните авторитети при липса на местни органи на управление); сътрудничеството и координацията на действията с дейностите на донорски, международни правителствени, неправителствени и търговски организации (при планиране на дългосрочни дейности); създаване на условия за внедряване на национални (многонационални) интереси в района на операцията; организация на управлението на преходен период.

Обозначени са основните принципи на дейността на представителите/специалистите от подразделение на СИМІС: правното задължение, който се състои в това, че военната формация има правни отговорности и задължения към местното население и съответно, трябва да предприеме всички мерки за намаляване на въздействието на операцията върху цивилния компонент и да осигури нейната максимална подкрепа; културното съзнание – означава неволно нарушаване на законите или традициите на местното общество, което може значително да промени тяхното възприемане на задачите на военните сили и следователно ще има отрицателни последици за операцията; уважението – например, когато намиращ се в многонационална среда, трябва да се обърне особено внимание на интересите, правомощията, компетенциите и възможностите на ключови фигури от цивилния компонент, тъй като той може да се използва положително във взаимоотношенията с военните формирования за постигане на поставени цели; отговорността – се състои от това, че военните формирования, както и например международните организации и агенции, следва еднакво да отговарят за действията си пред местното население на мястото на провеждане на съответната мисия, такава взаимна отговорност може да стане основа за установяване на стабилни и взаимноизгодни отношения; прозрачността – военните сили по време на операцията трябва да демонстрират на граждански компонент тяхната откритост, компетентност, способност и решителност, за да получат уважение и доверие от тяхна страна; информирането – се състои в

необходимостта от пряк диалог с цивилното население, с цел предотвратяване на отрицателното въздействие върху хода на мисията; въздействието – показва прилагането на мерки за намаляване на негативния натиск върху провеждането на операцията от цивилния компонент, тъй като коренът на една успешна операция е дейности, насочени към реално и визуално подобряване на жизнения стандарт на местното население.

В подраздел 5.3 „Определяне на етапите на експлоатация с участието на СИМІС“ е подадена класификация на тези видове операции (в рамките на ГВО, която може да бъде като неразделна част от нея, така и да действа като отделна операция, ако е необходимо). Към основните етапи на операциите се отнасят: (1) гражданско планиране в случай на извънредни ситуации (СЕР), където се отделя специално място за пълно разбиране на оперативна/екологична среда и активния подход в най-ранните етапи на появата на извънредна криза. Целта на СЕР следва да бъде в събирането, анализирането и обмена на информация за оперативното планиране, за осигуряване на най-ефективното използване на граждански ресурси в извънредни ситуации за регулирането на последиците от криза, природни бедствия, конфликти и др.; (2) предоставянето на хуманитарна помощ като логично продължение на операциите на СРЕ, например в контекста на ликвидация при извънредни ситуации. Чрез този вид операция може да се предостави всяка подкрепа от военни сили на гражданите в мирно време, ако е необходимо и при условие, че цивилните сили/институции не могат да се справят с проблема. Паралелно с горепосоченото, важен аспект на хуманитарната помощ в СМО е и подкрепата на разселените лица, чиято цел е да осигурят основни средства за оцеляване за големи групи от хора, които са под натиск или по своята воля напуснали своя дом или обичайно местопребиваване; (3) взаимодействие с приемащата страна, т.е. приемане на подкрепата от нея, осигуряване на сили и средства (HNS), чия същност заключава се в осигуряване на гражданска и/или военна помощ, предоставена на държавата от чуждестранни сили на нейната територия, например в кризисни ситуации, по време на въоръжен конфликт или в мирно време; (4) операции domestic-СИМІС – е дейностите на силите на СИМІС в рамките на една страна, а именно „вкъщи“. Такава операция може да бъде резултат от вътрешни сътресения, такива като „domestic конфликт“ или външни сътресения, като странични ефекти на конфликта или някои от последиците от глобализацията. Забележителен пример е изследваната ситуация, в рамките на тази научна работа, относно Източната част на Украйна; (5) възстановяване след конфликт, а именно след конфликтен период/операцията по възстановяване включва военни и цивилни задачи в различни области: осигуряване на безопасност; предоставянето на жизненоважни услуги; създаването на политически структури и икономическа инфраструктура; съдействието на помирението. Този период има по-интензивна форма на гражданско-военното взаимодействие, където крайната цел е възстановяването на държавните структури и гражданското общество и накрая допринася за тяхното по-нататъшно цялостно развитие; (6) участие в проекти и други събития, т.е. в непрекъснатата дейност на силите на СИМІС, като например в структурата на НАТО така и на национално ниво на всяка страна, която признава необходимостта от такава военна единица.

Също така, това могат да бъдат и отделни проекти и ad hoc, основаващи се на спецификата на мисията за изпълняване на необходимите задачи.

В подраздел 5.4 „Теоретично (авторско) обосноваване на Концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество (СИМС) във Въоръжените сили на национално ниво“ са обозначени основни положения, които включват в себе си определени проблеми; концептуален апарат; цел и принципи; основните функции и задачи на ГВС във въоръжените сили, и също силите, средствата и резултатите на дейностите на силите СИМС.

За да се разбере напълно същността на ГВС, за да се избегне объркване във формулировките, подчертавайки основните компоненти на дейностите на силите на СИМС, авторът предлага следното определение: гражданско-военни отношения, гражданско-военно взаимодействие, гражданска среда, гражданско-военна операция, граждански елемент, институции на гражданското общество, кризисна ситуация, постконфликтна/посткризисна ситуация, гражданско-военна администрация, прехвърляне на пълномощия на граждански сили, цивилна полиция СИМС, операция domestic-СИМС и т.н.

Отбелязва се, че към основните принципи на ГВС се отнасят: върховенството на закона, зачитането на правата и свободите на човека; спазването на МХП; уважение и разбиране на културата, религията, местните обичаи, законите и начина на живот на местното население; демонстрация от командването на войските (силите) на откритост, компетентност, способност и решимост за получаване на уважение и доверие от страна на цивилната среда; надеждността и достъпност на комуникация между командването на войските (силите) и гражданския компонент; максимално информиране на обществеността и т.н. Според автора на дисертация, предложената Концепция обхваща основния спектър от ключови аспекти на дейността на тези сили.

Изложен е авторски вариант на определението за гражданско-военното сътрудничество, а именно СИМС е съвкупност от дейностите (сътрудничество, взаимодействие, координация и т.н.), които се осъществяват чрез структурирана военна единица (сили), насочена към организиране на взаимодействието между командването на войските и цивилното население, местни органи на изпълнителната власт, органи на местното управление, международни и обществени организации, с цел създаване на благоприятни условия за изпълнение на задачите на ежедневната дейност на войски (сили), тяхната подготовка и провеждане на операции, с предоставяне на необходимата помощ на местното население, за защитата на техните права и интереси в кризисна ситуация. Гражданско-военното сътрудничество се организира в областта на разполагане на войските (сили) в мирно време, в оперативната зона (район) на провеждане на мисии (военни действия), в района на международни мироопазващи операции и в района на антитерористични действия, ликвидиране на последствията от аварийни ситуации от техногенен и природен характер.

Такива рекомендации могат да имат както теоретичен, така и практичен характер за интерпретиране на дейностите на съществуващите сили на СИМС в международни мисии, подобряване и подготовка (ако е необходимо) на национални доктрини, където те отсъстват, както и за обучителни програми за подготовката на военни и цивилни специалисти на СИМС.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

1. Гражданско-военното сътрудничество днес е ново явление на двадесет и първи век, което показва необходимостта и важността на сближаването на гражданския и военния компонент в контекста на сегашните предизвикателства.
2. Разбирането и тълкуването на гражданско-военното сътрудничество е невъзможно, без дефиниране на същността на войната, ролята и значението както на националната, така и на международната сигурност, с приоритетно фокусиране върху защитата на човешките права.
3. Първите компоненти на късното (края на ХХ век) формиране на идеята на ГВС произлизат от историческите предпоставки за статута и дейността именно на военните сили по отношение към цивилното население, например чрез неравенство, тъй като представителите на армията се отнасяха към аристокрацията и йерархично заемали почетно място, и също така са били напълно подчинени на интересите на политическия елит, който съответно имаше характера на определена диктатура; се е проследявало изключителното уважение към доблестната армия (войска) – чиято водеща функция беше „защита“ – борбата срещу външните и вътрешните врагове (сред последните често беше собствен народ); отделяне от народа, което е довеждало към пълна неприязън към армията. В този контекст не е възможна идеята за връзката между гражданския и военен компонент.
4. Разбирането на взаимодействието между армията и гражданския компонент излиза от факта, че „човешката история“ се нарича „история на войни“, където войната, сигурността, агресията и защитата се намират в една и същата равнина.
5. В края на ХХ век също имаше проблем на взаимно разбирането (на гражданския и военен компонент) и се състои в следното: липса на разбиране на защитата на човешките права и свободи в идеологията на дейности на въоръжените сили, както и идеята на служба в името на човек, а не на държавата, като организационна единица; нежелание и неумение да се договарят в политически кръгове; невъзможността да се определят необходимите приоритети, където системата за защита на правата на човека следва да заема специално място; ясно разграничение на житейските ориентири на граждански и военни; недостатъчни механизми за контрол върху спазването на правилата за водене на войната и, най-вече, наказание за нарушението им; липса на необходимото образование сред военния персонал в областта на МГП, защита на човешките права и свободи.
6. Преосмислянето и възприемането на съдържанието на сигурността (края на 20-ти век) посочва върху защитата не държавата, а именно на човека, което доведе до нова концепция на ООН, ЕС и ОССЕ – „human security“ – „сигурност“ и е самото право на човека. Военно-гражданското взаимодействие трябва да се основава на взаимоотношенията на **ЧОВЕК–ДЪРЖАВА–ЧОВЕК–ВОЕННИ СИЛИ**.
7. Първото практическо формиране и използване на сили на СИМІС беше по време на уреждането на Югославския конфликт, тъй като беше ясно, че използването на военна сила не е основният фактор за постигането на поставените цели, затова се появи необходимостта от привличане на новите невоенни

участници. В този контекст граждански елемент и станаха индикатор за връзката на армията/военните с човека.

8. Създаването на такъв механизъм (на взаимодействие) е необходимо за двете страни, което се състои в бързо реагиране в гражданска среда, изпълняване на задачи с минимални разходи и загуби, както и да сведе до минимум страх на гражданите лица от страна на военните в рамките на предоставянето на необходимата помощ.

9. Правната основа за анализа на особеностите на формирането на модела на ГВС станаха системите на ООН, НАТО и ЕС. Те разработиха своята концепция за тълкуване на този феномен, която варира се от „гражданско-военната координация“ до „гражданско-военното сътрудничество“, с приоритетна роля или във военната или в хуманитарната сфера както в мироопазващи операции, така и при извънредни ситуации, например в условията на стихийни бедствия, причинени от явления с природен, човешки и екологичен характер в мирно време.

10. Определено е, че въпреки съществуването на разнообразен подход към разбирането на този факт, главното е спасяване на живота и намаляването на страданията на всички хора в кризисна ситуация.

11. Ядрото на класическото зараждане и разбиране на формирането на силите на СИМІС е Северноатлантическият алианс, който е разработил и приел такива основни документи: МС 411, МС 411/1, МС 411/2, АЈР-9, АЈР-3.4.9, СFPG, СИМІС PG, ТТР, ТТР 1, ТТР 2, SOI, SOP. Резултатът от анализ на разбирането и функционирането на силите СИМІС като цяло в Doctrine NATO-SIMIS показва, че СИМІС (като термин) се отнася към структурата и силите на военната организация, а не към „гражданско-военното сътрудничество“, чрез хуманитарната сфера, където военната цел се остава първична, също СИМІС улеснява предоставянето на хуманитарна помощ от страна на гражданския компонент, например от международни неправителствени организации и т.н. Следователно силите на СИМІС могат да бъдат структурно звено на всяка мисия или операция, водена под ръководството на НАТО, където Алиансът определя СИМІС като важна характеристика на успешното завършване на военните действия. В резултат на това всички участници в операцията получават изгода.

12. Показва се проблемът на дублирането на функциите на СИМІС в зоните на провеждане на операции (например, наличие на множество инструменти на ГВС: офицери по мониторинг на връзките (LMOs), екип за мониторинг на връзките (LMTs), сили СА, Civil-Military Operations Center (CMOCs), Humanitarian Assistance Coordination Centers (HACC), Provincial Reconstruction Teams (PRT), сили за бързо реагиране (Telemark Task Force) и много други от изчисляването на системата, в която действаше такива сили), което води към разсейване на ресурсите и липса на цялостно разбиране на общата концепция за ГВС както на международно, така и на национално ниво.

13. Определено е значението и ролята на анализа на ключовите мисии, които са играли решаваща роля при формирането на доктрината на СИМІС като цяло (KFOR (Косово); ISAF, UNAMA (Афганистан); UNAMI (Ирак); AMISOM (Сомалия), MICIVIN и MINUSTAH (Хаити). Въз основа на получения опит, разбирането за необходимостта от СИМІС имаше практически характер, въпреки че нямаше пряко указание на създаването на такива сили; разработиха различни

национални доктрини за провеждане на СИМІС въз основа на управлението на мисията в определена страна (ISAF) – например немски, норвежки, полски СИМІС (и други), които дадоха различно разбиране, предимно чрез използването на различни сили/групи в дейностите на ГВС.

14. Анализът показва, че първият практически опит на СИМІС (в Косово) беше един вид проект със своите плюсове и минуси: най-вече реагираха отрицателно, военните, тъй като работата на СИМІС не беше напълно ясна за тях. Например, информацията за конфликтни ситуации, която беше предоставена от граждански субекти, трябваше да премине през децентрализирана многонационална верига на командване, където се излага на различни адаптации и преводи, преди да бъде дадена на големи „граждански“ международни организации/сили; положителна или „необходима“ беше нужда от намаляване на напрежението между военни и цивилни елементи, както и провеждане на работа в областта на хуманитарната помощ, развитието на обществото, строителството, възстановяването, насочени към подобряване на социалния живот на всички общности в Косово.

15. Посочва се, че практическият опит от използването на силите на СИМІС е повлиял върху формирането на международни и национални доктрини, които (избрани) са формирали основата, например на Доктрина СИМІС на НАТО. В този контекст също е показано и разнообразието на подхода за формиране на единна система на ГВС, с оглед на вътрешните концепции на страните, а именно от страните-основатели на НАТО (САЩ, Обединеното кралство, Франция, Дания, Холандия), страни от второто разширяване (Германия), към страни, които се присъединиха към НАТО в края на XIX и началото на XX век (Полша, България, Хърватия), и към страна, която не е член на Северноатлантическия алианс (Украйна); от страни, които имат собствена доктрина СИМІС (Франция, Германия, Полша), към страни, в които тя не е напълно формирана, но те активно се развиват в тази посока (Хърватия, България, Украйна); от страните които определят политиките в сфера на СИМІС (Великобритания, Дания, Норвегия) към страните, в които СИМІС се реализира чрез СМО (САЩ, Канада, Великобритания). Това означава, че в сравнение с националните подходи на страните към разбирането на СИМІС, трябва да се отбележи, че англо-американският модел поставя по-голям акцент върху военното направление, а не върху хуманитарната сфера. Ще подчертаем, че СИМІС трябва да бъде само допълнителен сегмент за реализиране на поставените задачи на въоръжените сили на страните. Докато европейските държави, както и Скандинавия, посочват значението на гражданската сфера, а именно подкрепата на военните от граждански институции с приоритет в хуманитарната сфера.

16. Причините за фактическо потвърждаване на необходимостта от функциониране на силите на СИМІС стана общият знаменател под формата на преки задачи на изследваните мисии, които днес се квалифицират като дейност на системата ГВС: гарантиране на защитата и свободата на движение на своите сили, както и на персонала на други международни организации; изпълнение на основни граждански административни функции; организацията и контрола върху създаването на временни институции за демократично и автономно самоуправление в очакване на политическо уреждане, включително провеждането на избори; консолидиране на местни временни институции и други дейности за

укрепване на мира; улесняване на политическия процес, изграждане на спешен подслон за бежанци; оказване на подпомагане, грижа за бежанци и разселени лица; подпомагане на местните власти; възстановяване на инфраструктурата; защита на културни обекти, предоставяне на спешна хуманитарна помощ; възстановяване на икономика и реконструкция на съществуващата ситуация; осигуряване на приют за голям брой хора; подпомагане на специална категория от населението (жени и деца); предоставянето на медицинска помощ чрез сътрудничество със съответните партньори; работа с наземни мини и боеприпаси, които не са избухнали, помощ в резултат на земетресения и др.;

17. Предлага се да се отдели гражданския субект като структурна част от системата на ГВС, която се състои от двете категории: субекти на „вътрешен потребител СИМІС“ и „външен потребител СИМІС“. „Вътрешен потребител на СИМІС“ се насочен към вътрешната работа, за бързо, с минимизиране на загубите, изпълнение на военната мисия като цяло (сътрудничество с международни, междуправителствени, неправителствени и други организации, както и с други граждански институции, органи, полиция, съветници/авторитети и просто граждански лица). „Външният потребител на СИМІС“ – субектът, към който ще бъде насочена помощта в резултат на дейността на тези сили чрез действието на вътрешните активи на СИМІС. Тази категория е представена от местното цивилно население в зона на риска, защитата на техните права и интереси, предоставянето на помощ за осигуряване на техните нужди, възстановяването и реконструкцията на тяхната гражданска среда, където водещата роля играе постконфликтна ситуация, всъщност под ръководството на ГВА.

18. В контекста на „Вътрешния потребител на СИМІС“ са показани следните дейности: гражданско-военната администрация (форма на местно „самоуправление“ в зоната на отговорност); гражданската полиция (като структурно звено на силите на СИМІС, както и отделен тип на операция, като например, в системата на ЕС); CIVAD (съветник по гражданските въпроси, чиято дейност трябва да бъде „по-гражданска“, да предупреждава военните срещу изпълнението на цивилни функции, освен ако не е спешна необходимост от противоположното действие); международни правителствени и неправителствени организации, което е необходим компонент за постигане на целите на високо равнище.

19. Доказана е необходимостта от отделен тип на операция за работата на системата на ГВС. Именно от такъв вид трябва да бъде гражданско-военната операция, която се осъществява в рамките на дейности за укрепване на мира мироопазващи мисии, извънредни операции, и ако е необходимо, да действа самостоятелно. СМО следва да бъде основата за планиране, разгръщане на силите, изпълнение на определени проекти, предоставяне на необходимата помощ, установяване на необходимото взаимодействие. Именно такава мисия ще може да акумулира в себе си всевъзможни ресурси за гражданско-военното взаимодействие и да премахне дублирането на много задачи в системата на ГВС.

20. Определени са видове на операции с участието на сили СИМІС: гражданско планиране в случай на извънредни ситуации; предоставянето на хуманитарна помощ; взаимодействие с приемащата страна, т.е. приемане на подкрепата от нея, осигуряване на сили и средствата; операции domestic-СИМІС; възстановяване след

конфликт (военни и цивилни задачи в различни области); участие в проекти и други събития на СИМІС, като например в структурата на НАТО така и на национално ниво на всяка страна, която признава необходимостта от такава военна единица. Също така, това могат да бъдат и отделни проекти и ad hoc, основаващи се на спецификата на мисията за изпълняване на необходимите задачи.

21. Въз основа на ситуацията, която се сложиха на територията на Украйна, имаше преосмисляне на формирането на нейната ГВС система, която се подкрепя и от самото историческо развитие, формирането на тази страна в системата на международните отношения.

22. Дейностите на силите на СИМІС досега оставят много неясноти въз основа на разнообразни тълкувания, различни подходи на разбиране, практики на прилагане и т.н. В този контекст е дадено теоретичното обосноваване на концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество (СИМІС) във Въоръжените сили (на национално ниво). Тази концепция се състои от няколко раздели, които включват в себе си определени проблеми: концептуален апарат; цел и принципи на гражданско-военното сътрудничество; основните функции; задачи; сили и средствата на дейностите на силите СИМІС. За да се избегне объркване във формулировките и определенията, което води до неточност от практическа гледна точка, са дадени определенията на следните понятия: „гражданско-военно сътрудничество/СИМІС“, „гражданско-военни взаимоотношения“, „гражданско-военна среда“, „гражданско-военна операция“, „гражданска защита от военни сили“, „граждански институции“, „кризисна ситуация“, „постконфликтна/посткризисна ситуация“, „гражданско-военна администрация“, „гражданска полиция СИМІС“, „операция domestic-СИМІС“ и т.н.

23. Предложен е авторския вариант на определението за „гражданско-военно сътрудничество“, а именно СИМІС е съвкупност от дейности (сътрудничество, взаимодействие, координация и т.н.), които се осъществяват чрез структурирана военна единица (сили), насочена към организиране на взаимодействието между командването на войските и цивилното население, местни органи на изпълнителната власт, органи на местно управление, международни и обществени организации, с цел създаване на благоприятни условия за изпълнение на задачите на ежедневната дейност на войски (сили), тяхната подготовка и провеждане на операции, с предоставяне на необходимата помощ на местното население, за защитата на техните права и интереси в кризисна ситуация. ГВС се организира в областта на разполагане на войските (сили) в мирно време, в оперативната зона (район) на провеждане на мисии (военни действия), в района на международни мироопазващи операции и в района на антитерористични действия, ликвидирани на последствията от аварийни ситуации от техногенен и природен характер.

24. Това теоретично изследване може да бъде основа за тълкуване на дейностите на съществуващите сили на СИМІС в международни мисии, за подобряване и развитие (ако е необходимо) на национални концепции, където те не съществуват, така и за въвеждане в обучителни програми за обучение на военни и граждански специалисти на СИМІС.

V. НАУЧЕН ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИОННИЙ ТРУД

1. Оценява се и се демонстрира съвременното възприятие и обединяване на защитата на човешките права и дейностите на военните сили, където, следователно беше демонстриран подходът на подобно обединение чрез формулата „human security“ на прага на ХХІ век;
2. Представен е нов подход за одобряване на взаимодействието както на гражданския, така и на военния компонент чрез системата на гражданско-военното сътрудничество;
3. Предложен е съвременен подход за осигуряване на правата и свободите на човека и гражданите в дейността на военните сили;
4. Въз основата на теоретичен и правен (както международен, така и национален) анализ е създаден собствен модел на Концепцията за развитие на гражданско-военното сътрудничество (СІМІС) във Въоръжените сили на национално ниво, *de lege ferenda*, което показва: принос към премахването на теоретичните недостатъци при тълкуването както на определението на самия СІМІС, така и на неговите компоненти; целите, принципите и основните функции на ГВС; квалификацията на силите на СІМІС както в мирно време, така и в кризисна ситуация; видове на гражданско-военната операция и т.н.
5. Показани са желаните крайни резултати от дейностите на силите на СІМІС в съответствие с анализа на практическия компонент на дейностите на системата ГВС;
6. Изведен е модел на научната идея за създаване на образователна програма за обучение на специалисти на СІМІС;
7. Научните резултати на дисертацията са систематизирани и са оценени на научните и практическите конференции, в образователния процес и в практическия компонент на територията на Украйна.

VI. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЙ ТРУД

1. Тітко Е.В. Міжнародні відносини та світова політика: курс лекцій / Е.В. Тітко. – Київ: „ЦП „КОМПРИНГ“, 2013. – С. 172–218; 235–253.
2. Тітко Е.В. Цивільно-військове співробітництво (СІМІС) як специфічна форма діяльності під час кризових ситуацій / Е.В. Тітко // Збірник матеріалів конференції „Міжнародний правопорядок: сучасні проблеми та їх вирішення“. До 125-річчя від Дня народження Володимира Михайловича Корецького, 19 лютого 2014 р., за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Н. Денисова. – Львів: СПОЛОМ, 2015. – С. 133–138.
3. Тітко Е.В. Національна та міжнародна безпека у контексті захисту прав людини в умовах сьогодення / Е.В. Тітко // Філософські та методологічні проблеми права: наук. журн. / [ред. кол.: В.В. Черней (голова) та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. – № 2(12). – С. 126–139.
4. Тітко Е.В. Правомірне обмеження свободи вираження поглядів: досвід Європейського суду з прав людини / Е.В. Тітко. – Вінниця: ТОВ „Нілан-ЛТД“, 2016. – 168 с.
5. Тітко Е.В. Історія зародження цивільно-військового співробітництва як нового шляху врегулювання збройного конфлікту на прикладі Боснії та Герцеговини / Е.В. Тітко // Розвиток юридичної науки: проблеми та перспективи: збірник

матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю від дня створення юр. ф-ту УДФСУ, 3–6 травня 2016 р., за заг. ред. В.В. Назарова, М.О. Дей. – Лондон: МАНВО, 2016. – С. 90–92.

6. Тітко Е.В. Доктринальний підхід визначення цивільно-військових відносин у контексті СІМІС з метою захисту цивільного населення на прикладі праці Семюеля Філіпса Гантінгтона / Е.В. Тітко // *Human rights: theory and practice*, 23–28 January 2017, edited by M. Dey. – London: IASHE, 2017. – P. 21–25.

7. Тітко Е.В. Роль та значення місії ISAF в Ісламській республіці Афганістан з урахуванням присутності сил СІМІС / Е.В. Тітко // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: „Юриспруденція“*. – Одеса: Видавничий дім „Гельветика“, 2017. – № 25. – С. 118–122.

8. Тітко Е.В. Правове регулювання та практичні аспекти діяльності „СІМІС“ щодо пошукових робіт безвісти зниклих та загиблих в умовах збройного конфлікту: гуманітарний проект „Евакуація 200“ / Е.В. Тітко // *Альманах міжнародного права*. – Одеса: Видавничий дім „Гельветика“, 2017. – № 15. – С. 64–72.

9. Тітко Е.В. Цивільно-військові адміністрації, як основна форма місцевого самоврядування в зоні конфлікту / Е.В. Тітко // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: юридичні науки*. – Херсон: Видавничий дім „Гельветика“, 2017. – Випуск 1, Том 2. – С. 180–184.

10. Тітко Е.В. Доктринальні підходи розуміння концепції цивільно-військового співробітництва (СІМІС) у оборонних стратегіях Хорватії, Данії, Норвегії та Нідерландів / Е.В. Тітко // *Науково-виробничий журнал „Держава та регіони“*. Серія: Право. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. – № 1(55). – С. 116–122.

11. Тітко Е.В. Розуміння та тлумачення понять „надзвичайна ситуація“ та „надзвичайний стан“ у контексті цивільного захисту / Е.В. Тітко // *Науковий журнал „Право і суспільство“*. – Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2017. – № 2. – С. 122–129.

12. Тітко Э. Критерии и признаки модели гражданско-военного сотрудничества в условиях формирования современного понимания военного дела / Э. Титко // *Сборник с докладами Право на сигурност Научна конференция, проведена в рамките на Лятната научна сесия на Юридически факултет, във ВСУ ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР “23–24 юни 2017 г.* – Варна: ВСУ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР, 2017. – С. 134–141.

13. Тітко Е.В. Особливості правового регулювання діяльності СІМІС в Організації Північноатлантичного Договору / Е.В. Тітко // *Електронне наукове фахове видання „Юридичний науковий електронний журнал“*. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. – № 2. – С. 158–161 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/2_2017/44.pdf.

14. Тітко Е.В. „Людська безпека“, як основа функціонування системи цивільного захисту / Е.В. Тітко // *Електронне наукове видання „Порівняльно-аналітичне право“*. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2017. – № 1. – С. 282–285 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/1_2017/86.pdf.

Формат 60X84 1/16. Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 2,6
Друк ГО «УКРО», Виписка з Єдиного держаного реєстру № 10671020000025210
від 11.11.2016 р.
Україна, м. Київ, вул. Бажова 7/21